

Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen asiantuntijalausunto hallituksen esitysluonnoksesta laiksi hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain muuttamisesta: aluekohtaisen rahoituksen vähimmäistasoa turvaava tasaus (41 §)

Vantaan ja Keravan hyvinvointialue on lausunut aiemmin rahoituslain kolmannen vaiheen muutoksista ja pitäytyy näissä lausunnoissaan. Tämä asiantuntijalausunto kohdistuu esitysluonnoksen täysin uuteen elementtiin, aluekohtaisen rahoituksen vähimmäistasoa turvaavaan tasaukseen (41 §).

Hyvinvointialueiden rahoitus määräytyy alueen laskennallisen palvelutarpeen mukaan. Rahoituslain kolmannen vaiheen muutokset kiristävät rahoitusta mutta säilyttävät pääosin tämän tarveperusteisen rakenteen. Ehdotettu 41 §:n tasaus poikkeaa periaatteesta olennaisesti, sillä se sitoo rahoituksen palvelutarpeen sijaan alueen edellisen vuoden rahoituksen määrään.

Tasaus nostaa edellisvuoden tasolle jokaisen alueen, jonka rahoitus muutoin laskisi, ja rajaa nopeimmin kasvavien alueiden rahoituksen koko maan keskimääräiseen kasvuun, jolloin kaikkien alueiden vuosimuutos puristuu nollan ja keskikasvun väliin. Kun kokonaisrahoitukseen tullaan kohdistamaan leikkauksia, kaikkien alueiden rahoitus asettuu lähelle edellisen vuoden tasoa riippumatta siitä, miten alueen palvelutarve on tosiasiasa kehittynyt. Tämä ei ole subjektiivinen arvio mallista, vaan matemaattinen tosiasia nyt esitetyn mallin toiminnasta.

Alueiden välinen tasaus laukeaa siis pelkän euromääräisen vuosimuutoksen perusteella, eikä sen soveltamiseen liity arviota alueiden palvelutarpeesta tai sen muutoksista. Näin tasaus ankkuroid rahoituksen menneeseen euromäärään nykyisen tarpeen sijaan ja rikkoo sitä rahoitusperustetta, jolle koko järjestelmä rakentuu.

Tasaus ei tuo lisärahaa, ja sen mittaluokka kasvaa suorassa suhteessa hyvinvointialueille tehtäviin leikkauksiin

Tasaus ei tuo järjestelmään valtion lisärahaa. Edellisvuoden tason turvaaminen rahoitetaan kokonaan perimällä vastaava määrä niiltä alueilta, joiden rahoituksen kasvu ylittää maan keskiarvon. Kyse on järjestelmän sisäisestä uudelleenjaosta kasvavilta alueilta supistuville.

Tasattava kokonaissumma vastaa niiden rahoituksen laskujen yhteismäärää, jotka tasaus nostaa takaisin edellisvuoden tasolle. Se ei ole kiinteä, vaan kasvaa sitä suuremmaksi, mitä useamman alueen rahoitus laskee ja mitä syvemmälle. Esityksen leikkaukset, kuten palvelutarpeen kasvun rajaaminen, määräaikaikorotusten poisto ja siirtymätasauksäästöt, vaikuttavat juuri näin, ja niiden mittaluokka on satoja miljoonia euroja, sillä rahoituksen tasoa alennetaan noin 388 miljoonalla eurolla vuoteen 2029 mennessä. Koska tasaukselle ei ole asetettu euromääräistä ylärajaa, sen vaikutus voi epäsuotuisana vuonna nousta kymmenistä miljoonista satoihin miljooniin euroihin ja

kohdistua kokonaan kasvaviin alueisiin, jotka jäävät mekanismeissa pysyvästi rahoittajan asemaan. Vaikutus on lisäksi ennakoimaton, sillä esitys toteaa itse vuosien 2028 ja 2029 arviot karkeiksi ja epävarmoiksi, eikä tasaus poista yhdenkään alueen rahoitusvajetta vaan ainoastaan siirtää sen kasvavien alueiden kannettavaksi samaan aikaan, kun nämä alueet tarvitsevat varat kasvavan väestönsä palveluihin.

Tasaus heikentää kannustinta uudistaa rakenteita

Tasaus muuttaa kohdentumisensa kautta järjestelmän kannustimet. Kasvava alue, joka hillitsee kustannuksiaan ja kehittää toimintaansa, pysyy kasvunsa perusteella rahoittajan asemassa, jolloin sopeuttamisen tuottama liikkumavara siirtyy mekanismin kautta muille alueille. Supistuvan alueen rahoitus puolestaan turvataan edellisvuoden tasolle, vaikka alue ei tekisi rakenteellisia sopeutus päätöksiä. Mekanismi vähentää näin molempien ryhmien kannustinta tehdä niitä päätöksiä, joita talouden tasapaino edellyttää. Tämä on ristiriidassa sote-uudistuksen tavoitteen kanssa, ja todennäköisenä seurauksena on, että välttämättömät rakenteelliset päätökset lykkääntyvät ja tasaus tuottaa muutamassa vuodessa juuri ne uudet alijäämät, joiden ehkäisemiseksi se on luotu.

Rahoituksen riittävyyden turvaamiseen on jo olemassa kohdennetut välineet

Rahoituksen riittävyyden turvaamiseen on jo olemassa välineet: ennakollinen talouden ohjaus, lisärahoitus ja viime kädessä arviointimenettely. Ne kohdentuvat alueen todelliseen taloudelliseen tilanteeseen ja perusoikeuksien turvaamiseen ja ovat osoittautuneet toimiviksi. Vuonna 2024 Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen lisärahoitushakemus hylättiin sopeuttamisvaran perusteella, ja arvio piti paikkansa: alue toteutti vuosina 2024 ja 2025 koko maan pienimpiin kuuluneen menokasvun, ja sen asukaskohtaiset menot kääntyivät laskuun. Ehdotettu tasaus toimii näistä välineistä poiketen automaattisesti ja alueiden vuosittaisen rahoitusvaihtelun, ei tarpeen, perusteella. Se on päällekkäinen olemassa olevan, paremmin kohdentuvan menettelyn kanssa, siirtää valtiolle kuuluvaa rahoitusvastuuta alueiden välille ja ylläpitää heikosti toimivia rakenteita niiden uudistamisen sijaan.

Johtopäätökset

Edellä esitetyillä perusteilla Vantaan ja Keravan hyvinvointialue ei kannata 41 §:n mukaisen tasauksen säätämistä.

Tasaus on vaikutuksiltaan suuri ja vaikeasti ennakoitava rakenteellinen muutos rahoitusjärjestelmään, eikä sitä voida toteuttaa nykyisen esityksen vaikutusarvioiden pohjalta. Se edellyttää huomattavasti perusteellisempaa valmistelua, johon kuuluvat läpinäkyvät laskelmat, todennetut vaikutusarviot ja arvio mekanismin kannustinvaikutuksista. Esitystä ei tule tuoda eduskuntaan kiireellisenä. Mikäli rahoituksen riittävyydessä on yksittäisillä alueilla ongelmia, ne tulee ratkaista olemassa olevin lisärahoitus- ja ohjausvälinein.